

Medzi patriotizmom westernu a sociálnou citlivosťou easternu Priestor východných Karpát v českej próze 20. storočia

RADOSLAV PASSIA, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

PASSIA, R.: Between the Patriotism of the Western and the Social Consciousness of the Eastern. The territory of the East Carpathians in Czech Prose of the 20th century
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 60, 2013, No 6, p. 488 – 494.

The study focuses on identifying the western motifs and syuzhets in Czech fiction of the 20th century set in the territory of the East Carpathians. The motif and space constants of the western in Czech prose of the 20th century written about this territory are not coincidental, arbitrary, on the contrary, their presence is logically related to the semiotic status of the East Carpathian border region, i.e. the established image of this geographical area in Central European cultures. The motif invariants of the western as a genre and of the East Carpathian border region overlap, e.g. both of the invariants feature the border as a phenomenon, the conflict between the archaic and the modern and the conflict between the local and the strange). Czech prose of the 20th century reflects on this territory by means of two essential patterns, that of the western (conservative-patriotic) and that of the eastern (socially conscious).

Key words: the western, the eastern, the East-Carpathian border region, Czech prose of the 20th century

Na jednej z predošlých konferencií o populárnych žánroch¹ venovanej romanci² som sa na základe dvoch románov východoslovenských autorov Antona Prídavka a Jolany Cirbusovej z dvadsiatych rokov 20. storočia pokúsil ukázať, že schematizmus charakteristický pre celú populárnu, či starosvetsky povedané poklesnutú literatúru je často dotovaný paralelne dvoma zdrojmi – nielen vnútornými pravidlami žánru, teda žánrovým reglementom, ktorý vykazuje istú stabilitu aj v dlhšom časovom horizonte a jeho premeny skúma historická poetika, ale aj mimoliterárnymi okolnosťami, napríklad dobovou politicko-kultúrnou objednávku, ktorú populárna literatúra akceptuje zvyčajne rýchlo a bez rozpakov – napokon preto zostáva populárnou, prístupnou všeobecnému vkusu. V tomto zmysle

¹ Populárnu literatúru chápem ako dvojdomý fenomén, ktorý funguje v relatívne samostatnom komunikačnom okruhu, no zároveň je súčasťou širšie chápanej literárnej slovesnosti a má početné filiácie s tzv. umeleckou literatúrou. V tejto štúdii sa zameriavam práve na identifikáciu prienikov z oblasti populárnej literatúry (westernu) do oblasti umeleckej literatúry. K ich vzájomnému vzťahu pozri napr.: MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004 (heslo *populární literatura*, s. 501 – 509) alebo NÜNNING, Angsar (ed.): *Lexikon der Literatur- und Kulturtheorie*. Berlin : de Gruyter, 2006 (heslo *populäre Literatur*, s. 615 – 616).

² Konferencia „... a žili šťastne až ... *Lúboštný román. Jeho podoby a adaptácie*.“ Ústav slovenskej literatúry SAV v Bratislave, 24. – 25. mája 2012. Príspevok „Vznik Československa ako ľubostný problém (romány Antona Prídavka a Jolany Cirbusovej z dvadsiatych rokov 20. storočia).“

žánrovo schematické zobrazenie ľúbostného vzťahu v Ćirbusovej románe *Cez zatvoreni hranicu* a v Prídavkovom románe *Svitane na východe* priamo súvisí so štátnou ideológiou novovznikajúceho Československa, ktoré si na hraničnom, etnicky pestrom území východného Slovenska budovalo svoju autoritu spočiatku dosť problematicky. Napríklad u Ćirbusovej je zavřenie ľúbostného vzťahu, teda individuálneho šťastia, priamo závislé od zmeny národnej a národnostnej orientácie partnerov, je teda možné až po ich národnom „prebudení“. Tieto romány sú literárnymi príkladmi sebakolonizácie (ako ju definuje A. Kiossev), teda národotvorného procesu, ktorý využíva tzv. racionalizačné stratégie.³ V našom prípade môžeme textovo preukazne identifikovať stratégiu, v ktorej mladá, menej rozvinutá kultúra prezentuje **zrod** národa vždy ako jeho **znovuobnovenie**, **revitalizáciu**. Zjednodušene povedané, Maďar musí pochopiť, že je vlastne pomad'arčeným Slovákom, až potom môže v novovzniknutom Československu získať ľúbostné šťastie.

V nasledujúcom príspevku budem v tomto prístupe pokračovať: Skúmam filiácie medzi ustáleným obrazom východných Karpát v českej próze (tento obraz sa tiež doformoval na základe výraznej politicko-kultúrnej objednávky už v medzivojnovom období) a využitím žánrových konštánt, postupov a charakteristických motívov d'alsieho z populárnych žánrov – westernu, resp. jeho variantu easternu.

Areál východných Karpát tu chápem široko ako priestor medzi Košicami na západe a podkarpatoruským Chustom na východe.⁴ Samozrejme, v súvislosti s tematickým vymedzením konferencie treba upozorniť, že nemožno hovoriť o nejakom korpuse českých prozaických textov tematicky čerpajúcich z tohto priestoru, ktoré by sa dali priamo zaradiť do westernového či easternového žánru. No zároveň platí, že motivické a priestorové konštanty westernu nie sú v českej beletrii o tomto priestore v 20. storočí náhodné, arbitrarne, ale naopak, ich prítomnosť logicky súvisí so semiotickým statusom tohto hraničného areálu, ktorým som sa zaoberal na iných miestach. Pozornosť venujem prozaickým textom, ktoré východokarpatský hraničný areál nevnímajú ako neutrálne pozadie príbehu, ale ako kultúrne špecifický, zámerne zvolený priestor, kde dochádza k multiplikácii rozličných typov hraníc – geografických, politických, kultúrnych, náboženských, jazykových a pod., – k ich raz symbiotickému, inokedy konfliktnému spolužitiu.

V medzivojnovom období z českého (československého) uhla pohľadu získava v tomto areáli dominantné semiotické postavenie nová **politická** hranica, jej obsadenie, udržanie, upevnenie a obrana. Ak western definujeme ako žáner pôvodne dejovo zasadený na americký Západ, ktorý zobrazuje zápas o novú Hranicu, bude zaujímavé všimnúť si, ako vyzerajú dobové české literárne reprezentácie československého Východu, ako a či sa v nich prípadne uplatňujú d'alsie westernové motívy a toposy: napr. konfrontácia primitívneho spôsobu života s technologickou a spoločenskou modernizáciou; dominancia mužského sveta, otázky cti a pomsty a pod.

³ Bližšie pozri: KIOSSEV, Alexander: Poznámky o sebakolonizujúcich kultúrach. In: *Profil súčasného výtvarného umenia*, roč. 15, 2008, č. 3, s. 6 – 13.

⁴ Ku koncepcii východokarpatského hraničného areálu pozri: PASSIA, Radoslav: Vstupné poznámky k východokarpatskému hraničnému areálu. In: *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 III*. Ed. Marta Součková. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, s. 42 – 49.

V českých prózach z medzivojnového obdobia situovaných do tohto priestoru možno jednoznačne identifikovať motívy klasického westernu, ktorý obsadzovanie nového územia spája s civilizačnou, kultúrnou, technologickou prevahou, kolonizačné aktivity Čechov sú ospravedlňované civilizačnou misiou, ktorá do „Vesnice jedenáctého století“ – to je názov jednej z esejí Ivana Olbrachta s témou Podkarpatskej Rusi z knihy *Hory a staletí* – prináša volebné právo pre ženy, aby som problém ukázal v ostrom svetle. Na druhej strane, priestor východných Karpát v medzivojnovom období najviac literárne vyťažujú radikálne ľavicovo, komunisticky orientovaní spisovatelia, ktorí polaritu dobra a zla, ako ju poznáme z klasického westernu, výrazne korigujú, ba dokonca obracajú v tom zmysle, ako to robí napríklad šesťzväzkový románový cyklus Liselotte Welskopf-Henrichovej *Synovia veľkej medvedice*, v ktorom nejde o opis rozširovania územia, vlasti bielymi osadníkmi, ale naopak, rozprávania zvyrazňuje motívy odporu domáceho obyvateľstva voči koloniálnym dobyvateľom.

Nová štátna moc si toto územie nepodmaňuje hneď po vzniku Československa v roku 1918, naopak, obsadenie najvzdialenejšieho regiónu krajiny prichádza až po niekoľkých mesiacoch, spočiatku je dokonca prerušené intervenciou Maďarskej republiky rád a aj neskôr zostáva slabé, v horských územiach má často len symbolickú podobu. Československá moc reprezentovaná navyše takmer bez výnimky českými prisťahovalcami musí vzdorovať pasívnemu aj aktívnemu odporu, jeho najvýraznejším regionálnym prejavom boli aktivity slovjackeho hnutia zoskupeného okolo prešovských novín *Naša zastava*. Vtedajší šéfredaktor Dr. István Dessewffy používa okrem iných argumentov aj tvrdenie o údajnej úplnej jazykovej odlišnosti Čechov a Slovákov (podľa predstáv *Našej zastavy* jazykovo samostatných východných Slovjakov), na jeseň 1918, už po prijatí martinskej deklarácie, napísal: „Okrem toho medzi rečú uherskich slovjakov a čehoch dosc veľki rozdziľ jest, šak našo slovjaci čehoch aňi rozumic ñe su v stave.“⁵

K dobovej atmosfére začiatku dvadsiatych rokov 20. storočia v tomto priestore nevelmi naklonenej príchodu Čechov prispel aj vznik Slovenskej republiky rád, ktorej aktivity tiež smerovali proti novému (česko-)slovenskému vlastenectvu, hoci na jej čele stál český revolucionár Antonín Janoušek – už vo Vyhlásení Slovenskej republiky rád zo 16. júna 1919 sa píše o oslobodení proletariátu spod jarma českého imperializmu.⁶

Na dokreslenie dobových protičeských nálad pripájam tiež citát zo spomienok Sándora Máraia: „Nerozlúčil som sa ani s krajinami a miestami, pretože jediný kraj, ktorý sa mi (vtedy aj neskôr) vracal v snoch, bol ďaleko, za štátnymi hranicami: bola to Horná zem, podtatranské mestá, lesy, čistiny. A do týchto končín, kde sa opäť usalašili cudzinci [zvýraznil R. P.], som sa už viac nevybral.“⁷ Z tejto citátovej montáže je zrejmé, že príchod českých četníkov, železničiarov, učiteľov a iných štátnych úradníkov na československý východ mal pomerne

⁵ In: *Naša zastava*, 1918, č. 41, s. 3.

⁶ „Ku proletarom caleho sveta! Vit'azna svetova revolucia, ktoru ñe može prekazac v napredovaňi s novimi veľkimi višledkami bohačila svojich zdari. Na slovenskej žemi, koja už ošlebodzena je od jarma imperialistov: ñeška se otvorila samostatna Slovenska RADOVA REPUBLIKA. Perši skutok buľ od jarma českich imperialistov ošlebodneho proletariata, že od imperialistov vikričanizale v skutočnoscí zohavenno samourčujuce pravo sebe zhotoval. (...)“ Originál vyhlásenia dostupný napr. na: <http://ilonas.net/valal/srr.html>.

⁷ MÁRAI, Sándor: *Zem, zem!...* Bratislava : Kalligram, 2010, s. 456.

dlho príchut' istého rizika až nebezpečenstva, výkon služby na tomto území bol často miernejšou formou trestu za profesionálne zlyhanie v menej periférnych častiach krajiny.

Napriek tomu či práve preto sa územie východných Karpát od dvadsiatych rokov 20. storočia stalo v českej publicistike aj beletrii veľmi populárnym. Vnímanie tohto priestoru bolo z veľkej časti idealizované, vytvárané skôr sprostredkovane na základe ustálených stereotypov ako na základe autopsie, v tomto zmysle slova teda mytologizujúce. Priamu skúsenosť s týmto areálom, v mnohom skutočne kultúrno-sociálne zakonzervovanom v minulosti,⁸ so zachovaným archaickým systémom eticko-náboženských predstáv a spôsobom života, mala len minimálna časť kultúrnej verejnosti, azda najlepšie poznal región Ivan Olbracht.⁹ O to väčšia bola jeho dovtedy neobjavená príťažlivosť, umelecká atraktivnosť – toto základné „pudenie“ smerom na východ napr. zachytil v denníkovom zázname z 8. mája 1933 Stanislav Kostka Neumann vo svojej cestopisnej knihe *Československá cesta* (autor sa v tom čase nachádzal v Bratislave): „*Cítim stále zřetelněji, že tohle vše jest jaksi vedlejší, nikoli to pravé, že neprožíváme dosud své cesty, nýbrž jen cestu někam, kde budeme teprve ve svém živlu* [zvýraznil R. P.], *že naše srdce jsou spíše netrpělivá než okouzlená: kouzlo pocítí až za Užhorodem, za Hustskou branou, za rumunským územím, až vlak se zaboří do hlubokého údolí mezi Trebušany a Rachovem...*“¹⁰ Vnímanie východných Karpát ako územia pôvodnosti a inde už zaniknutej autenticity poskytovalo vhodné komparatívne východisko úvah o hodnotách a smerovaní modernej spoločnosti. Neumannov cestopis iste v hlbšom pláne súvisí so staršou, už v Rakúsko-Uhorsku sa rozvíjajúcou tradíciou českého trampingu inšpirovaného životom na divokom Západe. Autor v cestopise vystupuje ako skúsený nezávislý turista, ktorý si často najíma miestnych obyvateľov (westernovým slovníkom povedzme *domorodcov*) ako sprievodcov, pohybuje sa po málo známych, náročných trasách, jeho slobodný pohyb po krajine, kontakt s miestnymi ľuďmi, poznanie flóry a fauny (príznačný je názov jeho zbierky cestopisných čít *Enciány s Popa Ivana. Letní dojmy z Rachovska*) ho odlišuje od bežných českých turistov, ktorých obraz často výrazne karikuje.

Prvotný symbolický odkaz tejto knihy je patriotický, tematicky v nej ide o obkruženie celých hraníc stále mladého Československa, zároveň je však autor ostrým kritikom exportu českého malomeštiactva, koloniálnych prvkov nového štátu, nahnevaným hovorcom sociálne diskvalifikovaných, bielym mužom s vlastným silným hlasom uprostred nemých „domorodých“ obyvateľov Karpát.

Interpretáciu v kľúčí antikoloniálneho easternu umožňuje aj román Ivana Olbrachta *Nikola Šuhaj Loupežník* (1933). Napokon, takto ho prečítal aj Milan Uhde v divadelnej hre *Balada pro banditu* (1975, div. Husa na provázku, Brno), ktorá sa niekedy žánrovo

⁸ Pozri napr. knihu historika Ivana Popa *Malé dějiny Rusínův*. Bratislava : Združenie inteligencie Rusínův Slovenska, 2010, s. 59 a n.

⁹ Pozri napr. publicistickú esej Vesnice jedenáctého století v knihe Ivana Olbrachta *Hory a staletí*. Praha : Svoboda, 1950, s. 9 – 26. Námet Ivana Olbrachta využil vo svojom filme *Marijka Nevěrnice* (1934) aj Vladislav Vančura.

¹⁰ NEUMANN, Stanislav K.: *Československá cesta. Deník kolem republiky od 28. dubna do 28. října 1933*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1952, s. 54. Východiskom tejto knihy boli reportáže, ktoré S. K. Neumannovi vychádzali v *Lidových novinách*, kniha prvýkrát vyšla v rokoch 1934 a 1935. Autor tematicky čerpal z prostredia Karpatského Rusínska (jeho označenie Podkarpatskej Rusi) už v knihe *Enciány s Popa Ivana* (Praha : Fr. Borový, 1933).

definuje dokonca ako **trampský** muzikál. Lexikálnou zmenou synonymných slov lúpežník, zbojník na bandita sa v ňom oslabuje ľudový, legendický kód ponúkajúcej sa triády Jánošík – Oleksa Dovbuša – Nikola Šuhaj a posilňuje sa práve easternové čítanie, novým spôsobom aktualizujúce sociálny rozmer príbehu.

Oporu tejto interpretácii poskytuje samotná románová predloha. V úvodnej kapitole autor síce vytvára naratívny rámec románu ako rozprávania o ľudovom rozprávaní a vychádza skôr zo žánrov čarovnej rozprávky, legendy či moritátu: „*Zde jest tedy onen mackbethovský příběh o nezranitelném Šuhajovi, o loupežniku Nikolovi Šuhajovi, který bohatým bral a chudým dával a nikdy nikoho nezabil leč v sebeobraně nebo ze spravedlivé msty. Neboť to jsou cnosti všech zbojníků celého světa v zemích, které ještě dovedou milovati loupežníky a cítí je jako národní hrdiny.*“¹¹ Neskôr sa však postava Nikolu Šuhaja mení na nezávislého, individuálneho vykonávateľa spravodlivosti: „*Chlapi byli zbabělí. Proč jich nebránili, když jim brali poslední, proč nevzali sekery a nešli zabíjet, když vraždili hladem jejich děti? (...) Či přece byl alespoň jediný, kdo nebyl ochoten všechny ty hrůzy mlčky snášeti? Nikola Šuhaj se vrátil.*“¹²

Za ďalší westernový motív možno považovať aj zobrazenie vzťahu štátnej moci k toľto priestoru: jej vplyv v horských údoliach a na zalesnenej hranici je slabý, výkon tejto moci je navyše nespravodlivý a sociálne necitlivý, horské osady sa riadia viac prirodzeným právom, často preberajú výkon spravodlivosti do vlastných rúk. Dôvodom je nedôvera k štátu ako funkčnej organizácii schopnej zabezpečiť dosiahnutie spravodlivosti. Nikola Šuhaj uväznený na četníckej stanici: „*Češi tady nezůstanou, praví za chvíli Šuhaj. (...) Byli tady Němci; odtáhli. Byly tady Rusové; jsou pryč; Rumuni zmizeli; Maďaři také.*“¹³

Olbracht rozpráva príbeh Nikolu Šuhaja na pozadí staršieho príbehu zbojníckeho hrdinu Oleksu Dovbuša z 18. storočia: „*Zničila ho žena, věčný nepřítel mužů, toto hanebné plemeno, pro něž se na světě děje tolik zlého.*“¹⁴ Tým aktivizuje ďalší z tradičných westernových motívov: ženu ako zdroj ohrozenia a mužských konfliktov, ako príčinu zrady. Z pôvodne legendického substrátu jánošíkovského typu sa jednotlivými dejovými zápletkami čoraz viac vynára výsledný obraz Nikolu už ako nezávislého banditu slobodne brázdiaceho krajinu, osamotene bez podpory okolia a len s mladším bratom putujúceho karpatskými lesmi s vedomím neodvratnej smrti: „*Křičí krajinou, jsou brzy zde, brzy tam, ne úkladní vrahové, nýbrž čestní zbojníci, kteří hledí tváří v tvář nepříteli i příteli.*“¹⁵

Tradičnou westernovou literárnou postavou je cudzinec, tajomný pútnik, vyhnanec vracajúci sa na hranicu s vedomím istého poslania, najčastejšie pomsty. Aj v českej literárnej reflexii východných Karpát zohrávajú naračné perspektívy cudzinca, vyhnanca a prisťahovalca podstatnú úlohu. Napríklad v románe Karla Čapka *Hordubal* (1933) sú motívy „domáceho cudzinca“, prekročenia hranice a spravodlivosti centrálné. Juraj Hordubal sa po rokoch práce v severoamerických baniach vracia do rodnej podkarpatskej dediny Krivá k svojej žene Polane, ktorá medzitým žije vo vzťahu s paholkom Štěpánom

¹¹ OLBRACHT, Ivan: *Nikola Šuhaj loupežník*. Praha : Svoboda, 1947, s. 9 – 10.

¹² Tamže, s. 25.

¹³ Tamže, s. 70.

¹⁴ Tamže, s. 92.

¹⁵ Tamže, s. 123 – 124.

Manyom. Stupňujúce sa napätie po Hordubalovom návrate sa končí jeho vraždou, pátraním četníkov a odsúdením mileneckej dvojice. Definitívne objasnenie detailov prípadu však nie je potrebné, skúsený, služobne starší četník Gelnaj vie, že tu sa od represívnej a súdnej moci očakáva ani nie tak výkon spravodlivosti, ale nanajvýš dohľad nad ňou, spravodlivosť je na východnej hranici vecou zvykového práva, ktoré je nezávislé od fungovania štátnych orgánov. Autor románu teda využíva tradične westernový sujetový „podklad“ – súboj prírodnej sily a divožstva so spravodlivosťou a civilizáciou zobrazený pomocou relatívne stereotypne rozdelených rolí jednotlivých postáv (zloduch, spravodlivý, sexuálne príťažlivá žena atď.),¹⁶ – ale vyústenie tohto súboja už prekračuje žánrovú schému westernu smerom k umeleckej literatúre, pretože dochádza k **relativizácii** pravdy a spravodlivosti, ktorá je sprievodným javom života na hranici medzi dvoma civilizačnými celkami s rozdielnymi hodnotovými systémami.

Ani po 2. svetovej vojne nedošlo v českej literatúre k výraznejšej zmene v reflexii tohto priestoru, ustálený motivický invariant východokarpatského hraničného areálu je len dočasne doplnený, rozšírený o niektoré dobové, ideologicky podmienené varianty. Prácu so stabilným invariantom v zmenenom dobovom ideologickom a hodnotovom rámci, resp. na jeho okraji, možno sledovať napr. v reportážnej knihe Ivana Klímu *Mezi třemi hranicemi* (1960), ktorá k priestoru hranice, dokonca znásobenej, priamo odkazuje už v názve. V tomto prípade ide o východný cíp Slovenska a hranice Poľska, Sovietskeho zväzu a Maďarska. Westernový invariant obsadenia novej zeme a posunutia hranice krajiny tu nadobúda priam doslovný význam – noví socialistickí ľudia totiž prichádzajú do takmer ľudoprázdneho kraja v povodí pravidelne sa vylievajúcich veľkých riek vo východoslovenskej nížine, aby prírode tento kus zeme vyrvali a zúrodnili ho vybudovaním protipovodňovej ochrany, meliorácie a závlahového systému; túto tému Klíma spracoval aj beletristicky v románe *Hodina ticha* (1963).

Nateraz posledným beletristickým textom, ktorý môže podnietiť k uvažovaniu o westernových/easternových invariantoch v českej próze zasadenej do prostredia východných Karpát, je cestopisná autobiografická novela Jáchyma Topola *Supermarket sovětských hrdinů* (2007). Próza aktualizuje známy „olbrachtovský“ model zrážky dvoch civilizačných svetov na karpatskej hranici: „*Chystáme se navštívit Karpaty. Normálně bychom šli z východní Evropy do střední. Vyrážíme po stopách našich dědů a otců na Duklu.*“¹⁷; „*Karpaty prej oddělujou východní Evropu od střední. Jdem na Slovensko.*“¹⁸ Napriek tomu, že ide o súčasnú prózu, z hľadiska spracovania „karpatskej motiviky“ je konzervatívna, rozprávanie je postavené na tradičnej exotizácii tohto priestoru. V centre prózy stojí opäť hranica, jej „dobrodružné“ prekročenie na hrebeni Karpát na pešej ceste zo Slovenska do Poľska, trampské putovanie mužskej spoločnosti východoeurópskym vlakom, peši pochod horskou krajinou, záznam jednotlivých zážitkov však vyznieva až ako paródia cestopisno-dobrodružného žánru.

Prozaická reflexia východokarpatského priestoru prostredníctvom tematizácie hranice je teda v českej próze od medzivojnového obdobia neustále prítomná. Možno povedať, že

¹⁶ Mocná – Peterka, c. d., s. 687 – 692 (autorom hesla *western* je Pavel Janáček).

¹⁷ TOPOL, Jáchym: *Supermarket sovětských hrdinů*. Praha : Torst, 2007, s. 8.

¹⁸ Tamže, s. 47.

sa v nej ustálili isté tradičné spôsoby jeho zobrazenia, ktoré tento areál autonomizujú ako relatívne samostatný mentálny priestor. K často využívaným žánrom patria cestopisy, reportáže, autobiografické a memoárové prózy. Areál má svoj kanonizovaný okruh východiskových motívov, ku ktorým patrí predovšetkým fenomén hranice, konflikt pôvodnosti/archaickosti a spoločenskej a technologickej modernizácie, s tým úzko spojený problém ortodoxného židovstva a civilizačného dobiehania, konflikt cudzieho a domáceho a pod.

Z tohto výpočtu je zrejmé, že motivické invarianty westernového žánru a východokarpatského hraničného areálu sa v mnohom prekrývajú. Česká próza 20. storočia reflektuje tento kultúrny priestor prostredníctvom dvoch základných hodnotových modelov, ktoré by sa v intenciách nášho uvažovania dali označiť ako **westernový** (konzervatívno-patriotický) a **easternový** (sociálne citlivý). Paradoxom je, že tieto pôvodne ideologicky protikladné modely sa u spomenutých autorov často prelínajú, zvyčajne tak, že z axiológie tradičného westernu vyrastajú easternové témy a motívy (najmä kritika etnocentrizmu a kolonializmu), prostredníctvom ktorých sa poskytuje hlas aj interpretáciám „kolonizovaných“.

PRAMENE

- ČAPEK, Karel: *Hordubal*. Praha : Fr. Borový, 1933.
KLÍMA, Ivan: *Hodina ticha*. Praha : Československý spisovatel, 1963.
KLÍMA, Ivan: *Mezi třemi hranicemi*. Praha : Československý spisovatel, 1960.
MÁRAI, Sándor: *Zem, země!...* Preložil Peter Macsovszky. Bratislava : Kalligram, 2010.
NEUMANN, Stanislav Kostka: *Československá cesta. Deník kolem republiky od 28. dubna do 28. října 1933*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1952.
NEUMANN, Stanislav Kostka: *Enciány s Popa Ivana. Letní dojmy z Rachovska*. Praha : Fr. Borový, 1933.
OLBRACHT, Ivan: *Hory a staletí*. Praha : Svoboda, 1950.
OLBRACHT, Ivan: *Nikola Šohaj loupežník*. Praha : Svoboda, 1947.
TOPOL, Jáchym: *Supermarket sovětských hrdinů*. Praha : Torst, 2007.

LITERATÚRA

- KIOSSEV, Alexander: Poznámky o sebakolonizujících kulturách. In: *Profil současného výtvarného umění*, roč. 15, 2008, č. 3, s. 6 – 13.
LIBA, Peter: *Kontexty populárnej literatúry*. Bratislava : Tatran, 1981.
MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004.
NÜNNING, Ansgar (ed.): *Lexikon der Literatur und Kultur*. Brno : Host, 2006.
PASSIA, Radoslav: Vstupné poznámky k východokarpatskému hraničnému areálu. In: *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 III*. Ed. Marta Součková. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, s. 42 – 49.
POP, Ivan: *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava : Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2010.

Mgr. Radoslav Passia, Ph.D.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: rpassia@gmail.com